

Rasismens historia

Lärrarhandledning för TV & Radio

AV-nr 101228tv 1–6 och 101285ra 1–10

Inledning

Hur berättar man för 10–13-åringar om folkmord? Nästan allt som har hänt i rasismens historia skulle vara barnförbjudet om det berättades i form av en spelfilm. Ändå vill vi berätta denna grymma historia så sanningsenligt som vi bara kan. Vi vill ge barnen en grund att stå på i de stora livsviktiga frågorna om hur vi ska vara mot varandra på jorden.

I Rasismens historia visar vi bilder av vad som verkligen hände. Vi lyssnar på människor som verkligen var med. Och vi ställer de storögda, viktiga frågorna. Hur kunde en enda belgisk kung personligen äga det afrikanska landet Kongo? Hur kunde lilla England styra över 1/5 av jordens yta? Varför var så många i hela världen lyckliga när Barack Obama blev president 2009?

I tio radioprogram och sex teveprogram berättar vi om kolonialismen, om slavhandeln och de vita européernas övergrepp mot många olika folk i hela världen. Med starka bilder, dramatiseringar, intervjuer och ett rikt dokumentärt material förklarar vi de stora sammanhangen med målet att nå fram till vartenda barn i åldern 10–13 år i Sverige.

Serien följer en grundläggande tidslinje. Teveprogrammen berättar historiska fakta om européernas rasistiska handlingar. I radioprogrammen möter vi människor som var med och som drabbades. Bland de medverkande finns: författaren Sven Lindqvist, etnologen Viveca Mottiello, historikerna Lennart Lundmark, Anders Claréus och Dick Harrison, Brasilienkännaren Lennart Körling och ANC-aktivisterna Margret Gärding och Madi Gray, och många fler. Ett av teveprogrammen är inspelat i det svenska slavfortet Carolusborg i Ghana.

Genom att förklara vilka drivkrafterna bakom rasismen var kan vi också ställa frågor om demokrati, jämlikhet och respekt i ett nutida perspektiv.

Med dessa program vill vi vara historiektionen som förändrar ditt liv.

Tove Jonstoj och Ulrika Nulty
Producenter, UR Barnredaktionen

Historieböckerna för mellanstadiet

När vi drog igång det här projektet bad vi Monica Sax, bibliotekarie på Lärarhögskolan i Stockholm, att göra ett urval av de mest använda historieböckerna på mellanstadiet idag, för att se vad eleverna får lära sig om rasism genom historien. Det som slog oss var hur dessa böcker konsekvent undviker att berätta om de "mörka" sidorna av vår västerländska erövrings- och utvecklingsepok. Med mycket få ord förklaras vad som egentligen gjorde att den industriella revolutionen kunde bli så framgångsrik.

Vi menar att det ligger mycket i vad engelska BBC:s hyllade serie *Racism – A history* från 2006 hävdar, nämligen att "racism shaped the modern world". Rasismen formade den moderna världen. Utan den vedertagna synen på vissa människor, företrädesvis icke-vita, som mindre värda och därmed helt okej att utnyttja, skulle det ha varit väldigt svårt att bygga upp vårt moderna samhälle med dess tillhörande rikedomar.

Almquist & Wiksells *Historia* av Christer Öhman från 1993 berättar om drottning Kristina och svenskkolonin i Nord-Amerika, men ingenting nämns om Afrikakompaniets slavhandel som drottningen var med att starta eller vad den stora svenska järnexporten bland annat användes till; att tillverka bojor och redskap till den transatlantiska slavhandeln. I kapitlen om Linné berättas att han klassificerade växter och djur men ingenting sägs om att han hierarkiskt klassificerade människor och delade in dem i varieteter, med afrikanen längst ner. Gleerups *EKO Historia* från 2001 nämner visserligen Kristina de Geer och järnindustrin, men kopplar inte heller detta till slavhandeln.

Den historiebok som tydligast närmar sig de rasistiska övergreppen är Natur & Kulturs *Levande historia, årskurs 4–6* från 1992, som skriver om spanjorernas grymheter mot Azteker och Inkas och att mellan 10 och 20 miljoner indianer dör på knappt 100 år. Men när det kommer till svenske kung Gustav III får vi inte veta att han skaffade en svensk slavkoloni i Västindien, St Barthelemy, och grundade staden Gustavia, som var dåtidens femte största svenska stad och bestod av mer än dubbelt så många slavar än européer.

Bonniers *Historia* från 1997 nöjer sig med att konstatera att européerna upptäckte andra kontinenter och bildade kolonier och började handla med den nya världens varor, och att även Sverige ville vara med i handeln, genom Ostindiska kompaniet. Att ett helt folkslag utrotades på ön Tasmanien utanför Australien finns det inte utrymme att berätta.

Den svenska stormaktstiden tar däremot stor plats, och det skrivs faktiskt om samerna att de funnits i Skandinavien så länge som människor bott där och delades upp i olika skattegrupper: fjällappar, skogslappar och fattiglappar, samt att staten krävde gratis arbetskraft av dem med transport av malm och timmer.

Vi avser inte att kritisera dessa böcker för vad de inte skriver om, däremot tror vi att en historieundervisning för barn mår bra av att berätta om både det positiva och negativa vi människor gjort mot varandra. Därför gör vi dessa program. Som komplement till den vanliga historieundervisningen. En så enkel sak som att värdera alla människor lika mycket, har aldrig varit självklart. Varken då eller nu.

Rasismens historia

Lärohandledningen är tänkt att fungera som stöd i detta arbete och i beskrivningen av varje program ingår också förslag på diskussionsfrågor, värdegrundsövningar *, fortsatta temaarbeten och vart man kan söka vidare i de ämnen som tas upp. Det är du själv som pedagog som bäst vet hur programserien lämpar sig att användas för dina elever och hur den ska anpassas till din kursplan och din övriga undervisning.

**) Värdegrundsövningarna är hämtade från metodpärmen "Födda fria – om våra mänskliga rättigheter" från 1997, producerad av Amnesty International, MOD, Röda Korset och UR.*

Handledning TV

Del 1: Är indianer människor?

AV-nr 101228tv 1

År 1492 steg Columbus i land på det som kom att kallas Västindien och Amerika. Hans namn finns idag i alla historieböcker och de flesta känner till honom som äventyrare och sjöfarare som trodde att han hamnat i Indien men som egentligen "upptäckte" Amerika. Men var Columbus bara en snäll farbror? Programmet berättar hur det egentligen gick till när Columbus och hans män träffade människorna som redan bodde i Amerika. Människor med olika kulturer och språk som buntades ihop under den felaktiga beteckningen indianer. För indianerna var mötet med spanjorerna en mänsklig katastrof. De förslavades, slaktades och dog i sjukdomar som spanjorerna förde med sig. Hela befolkningar utrotades runt om i den karibiska övärlden på mindre än hundra år. I Spanien debatterades samtidigt om indianen var en människa eller en annan mindre värd varelse som kunde behandlas som boskap. Att de hade mörk hud, inte förstod latin och inte var kristna var övertygande argument tyckte många.

Diskussionsfrågor:

- Vad visste du om Columbus innan du såg programmet?
- Columbus är känd för att ha upptäckt Amerika trots att det redan bodde miljontals människor där. Tänk dig att en indian åkte till Sverige 1492, skulle vi då kalla honom eller henne för den som upptäckte Sverige?
- Har du lärt dig något nytt om Columbus genom programmet? I så fall vad?
- Idag står Columbus staty runt om i världen, vad tycker du borde stå på skylten under statyn?
- Vad är en människa? Är vissa människor mer värda än andra?
- Vad tror du att spanjorerna kunde "tjäna" på att inte kalla indianerna för riktiga människor?
- Vilka bilder "poppar" upp i ditt huvud när du hör ordet indian? Var kommer dessa bilder ifrån?

Fortsatt temaarbete:

- Programmet fokuserar på den tidiga koloniseringen av Amerika och då främst Syd- och Centralamerika. Vad hände med ursprungsbefolkningarna i Nordamerika?
- Indian är ett ord som felaktigt kom att användas för befolkningen i Amerika. Varför användes ordet indian? Ta reda på några av de olika befolkningarna på den amerikanska kontinenten? Vad kallade de sig själva?
- 1992 var ett speciellt jubileumsår. Vad var det för jubileum? Några firade medan andra protesterade, varför det?
- Hur ser situationen ut för Amerikas indianer idag? Vad är det som har hänt i Bolivia på senare år som är speciellt?

Värdegrundsövning:

Vem räddar du först?

Försök att förutsättningslöst fundera kring följande scenario: du och 20 andra människor, både barn och vuxna, färdas på en båt när den plötsligt välter. Du är den enda som lyckas hålla dig kvar i båten, och nu måste du börja dra upp folk upp ur vattnet, där det simmar massa hungriga hajar. Det är inte säkert att du kommer hinna rädda alla 20. Vilka människor börjar du rädda först? Beskriv dessa, och gör en lista på vilka kriterier du använder i urvalet.

Låt eleverna fundera individuellt, och dela sedan in klassen i mindre grupper. Försök sedan få grupperna att enas. Låt grupperna berätta inför hela klassen om sina kriterier. Går det att hitta en gemensam värdering för hela klassen?

- Har människor olika värde i vårt samhälle?
- Vad avgör en människas värde?
- Vad kan vi göra för att alla människor ska värderas lika mycket?

Syftet är att få eleverna att börja fundera kring den egna människosynen och ifall alla människor värderas lika. I FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna slås fast att alla människor är lika i värde, oavsett kön, ålder, nationalitet, funktionshinder etc. Den visionen kan bara förverkligas om vi alla ställer upp på den, och aktivt kämpar för den.

Boktips:

Är indianerna människor? Christoffer Columbus och Bartolomeo de las Casas, **Stig Lindholm**
Det amerikanska folkets historia: makten och medborgarna från Columbus till Clinton, **Howard Zinn**

Del 2: Vad kostar ett människoliv?

AV-nr 101228tv 2

Från 1500-talet och ungefär 400 år framåt köpte och tillfångatog européer slavar i Afrika. Man räknar med att minst 12 miljoner afrikaner, vuxna och barn, skeppades över Atlanten till Amerika. Av dessa dog många på den farliga resan innan de ens kom fram till slutdestinationen.

Programmet börjar i Ghana där svenska Afrikakompaniet byggde ett slavfort på 1650-talet som hette Carolusborg. Vi får följa med reportern Teddy Goitom ner i hålen där män, kvinnor och barn fick trängas i väntan på att bli fastkedjade på slavskeppen.

Programmet förklarar vad triangelhandeln var för något och hur slaveriet var en kugge i det maskineri som satte igång den europeiska industrialismen. Eftersom stora ekonomiska intressen låg bakom slavhandeln behövdes det också en förklaring till varför det var okej att förslava afrikaner. Argument hämtades ur bibeln och en "rasvetenskap" uppstod som påstod att just afrikaner var närmare djur än människan. Programmet avslutas med en inspirerande skildring av Harriet Tubman, en kvinnlig slav som rymde från slaveri och hjälpte hundratals andra slavar att bli fria i USA.

Diskussionsfrågor:

- Varför finns det så många i USA med afrikanskt ursprung?
- Vad betyder det att vara slav?
- Ordet "neger" användes för att förtrycka och mobba svarta människor vid tiden för slaveriet. Är det okej att kalla svarta för "neger" idag?
Om en svart person blir ledsen av det, ska man ändå fortsätta att använda det ordet?
- Vad tror du att européerna "tjänade" på att ha slavar som arbetskraft?
- På vilket sätt var slaveriet rasistiskt?
- Vad skulle du göra om någon kom och rövade bort dig från din familj och du tvingades arbeta varje dag från morgon till kväll?

Fortsatt temaarbete:

- Kung Gustav III startade ett företag som hette Västindiska kompaniet för att köpa slavar i Afrika. Hur mycket skulle kungen ha för varje slav som sedan såldes? St: Barthélemy var under hundra år en svensk koloni. Vad hade man för speciella regler för slavar på ön?
- Vad säger FN:s konvention om mänskliga rättigheter?
Hitta exempel på mänskliga rättigheter som slavarnekades.
- Att vara slav betyder att någon annan äger dig och bestämmer över dig och din kropp. Har man rätt idag att äga en annan människa? Finns det någon form av slaveri idag?

Värdegrundsövning:

Fysisk frihet

Övningen genomförs på en stor yta, där eleverna delas in i par där båda är ungefär jämlånga. Be eleverna att ställa sig mittemot, men några meter ifrån sin partner, och tänka ut en ramsa som de kan utantill. När du ger tecken ska eleverna gå mot sin partner och rabbla ramsan, samtidigt som de tittar varandra i ögonen. De skall stanna när det känns obehagligt att gå närmare, men fortsätta att rabbla ramsorna. När alla par har stannat säger du "stopp". (Observera ifall några par tar ett steg bakåt, varför gör de så?)

Rasismens historia

- Hur känns det att stå såhär nära varandra?
- Står du lika nära någon annan människa till vardags, i så fall när och varför?
- Beskriv vad du tror att personen mitt emot dig känner just nu.

Efter detta ber du eleverna att ställa sig mitt emot varandra igen, men på ett bekvämt och självvalt avstånd. Notera skillnader mot förut.

- Vad är revir?
- Vad händer om man kliver in i någon annans revir?
- Kan man bli stressad om ens fysiska frihet begränsas?

Syftet med övningen är att få eleverna att fysiskt testa var deras frihetsgräns går, det personliga reviret, och utifrån detta samtala om vad som händer och hur det känns när den egna friheten kränks.

Länkar:

http://www.sjohistoriska.se/sitecore/content/Sjohistoriska%20museet/Utställningar/avslutade_utställningar/endunkelhistoria/stbarthelemey.aspx

http://www.mrdelegationen.se/extra/pod/?id=98&module_instance=1&action=pod_show&navid=98

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?action=pod_show&id=100&module_instance=10&top_id=&nav_id=100

<http://www.freetheslaves.net/Page.aspx?pid=183>

<http://www.liverpoolmuseums.org.uk/ism/>

Boktips:

Det kungliga svenska slaveriet, **Göran Skytte**
Jag, slaven Gustavus Vassa, **Oludah Equiano**
Spräng bojorna, **Adam Hochschild**

Del 3: Ta vad man vill ha

AV-nr 101228tv 3

Den europeiska koloniseringen av resten av världen började redan på 1500-talet men hade sin "peak" under 1800-talet. Dagens världskarta ser till stora delar ut som den gör på grund av kolonialismen. Vad betyder kolonialism och vad handlade den om? Programmet berättar hur europeiska kolonialmakter gick till väga när de tog över andra människors områden och tvingade folket att arbeta, eller helt enkelt utrotade dem. Kolonialismen hänger ihop med Europas industrialisering och jakt på råvaror och landområden. Tillvägagångssättet var för det mesta att med en överlägsen vapenmakt tvinga till sig detta från andra befolkningar. Samtidigt försvarade man sina handlingar med att resten av världen behövde civiliseras och kristnas. Dessutom påstod många européer att de koloniserade folken var av en underlägsen ras som ändå var dömd att gå under.

Diskussionsfrågor:

- Hur skulle du förklara ordet kolonisera? Vilka "tjänade" på det och vilka "förlorade"?
- Hur kommer det sig att människor i Australien, Afrika och Amerika talar europeiska språk som engelska, franska och spanska?
- Hur kunde européerna tycka att de hade rätt att ta andras egendomar, bestämma över människor i andra länder och till och med döda dem?
- Vad har kolonialism med rasism att göra?
- Varför tror du att de "vita" kolonistörerna beskrev människor i Australien, Afrika och Amerika som vildar?
- Varför tror du att kolonistörerna ville kristna och tvinga människor att klä sig som i Europa? Vilket ord användes för detta?

Fortsatt temaarbete:

- Förr i tiden talade man ofta om kolonialvaror. Vilka varor kan det vara och varför kallades de för kolonialvaror? Tänk dig ett vanligt frukostbord med filmjök, müsli, banan, kaffe, socker, mjölk och varm choklad. Vilka av varorna tror du är kolonialvaror och vad skulle bli kvar på bordet utan dem?
- Kongo i Afrika är ett land där man räknar med att tio miljoner människor dog på grund av den belgiska koloniseringen. Kongo är ett av världens fattigaste länder idag samtidigt som det finns massor av guld, diamanter och en metall som heter Coltan. Vad används Coltan till? Ta reda på hur Coltan utvinningen går till och påverkar Kongo.

Värdegrundsövning:

Att vara någon

De flesta har nog känt sig utfrysta någon gång i sitt liv. Man är kanske med i gruppen fysiskt, men det känns som att ingen ser en. Be eleverna att skriva upp sina namn på tavlan. Be dem sedan att berätta:

- Vad betyder mitt namn?
- Vem gav mig mitt namn?
- Varför är det viktigt att ha ett namn?
- Vilket är mitt ursprung? Vart föddes jag?

Rasismens historia

- Vilka fler heter som jag, i min släkt och i samhället?
- Vad tycker jag om mitt namn?
- Har jag några smeknamn?

Syftet med övningen är att öva på att uttala och lära känna varandras namn, för att också öka respekten och medkänslan för varandra, och för var vi kommer ifrån. Efter övningen kan ni diskutera om ni lärt er något nytt om varandra...?

Länkar:

<http://www.ne.se/lang/kolonialism>

<http://www.popularhistoria.se/o.o.i.s?id=43&vid=10>

Boktips:

Kolonialismens svarta bok, Red: **Marc Ferro**

Utrota varenda jävel, **Sven Lindqvist**

Kung Leopolds vålnad, **Adam Hochschild**

Del 4: De som inte fick leva

AV-nr 101228tv 4

När andra världskriget tog slut uppdagades alla fasansfulla grymheter som nazisterna med Hitler som ledare gjort mot alla som ansågs vara mindre värda. Judar, romer, homosexuella, oliktankande, listan kan göras lång. Men var Hitler en ensam galning och nazisternas folkmord en enskild företeelse? "Rasismens historia" har i tidigare program berättat om hur européer sedan 1500-talet erövrade, förslavat och utrotade andra befolkningar. För att rättfärdiga detta utvecklades teorin om att människosläktet gick att delas in i olika raser med den europeiska högst i hierarkin. Teorin blev till en vetenskap, nämligen rasbiologin.

Sverige var det första landet i världen som grundade ett rasbiologiskt statligt institut och hade nära kontakter med tyska rasforskare som sedan kom att arbeta för Nazityskland. Folkmord, koncentrationsläger och experiment på människor ägde rum innan förintelsen. Programmet berättar hur nazisternas folkmord var en konsekvens av flera hundra år av europeiskt rastänkande och folkmord. I programmet möter vi också människor som sa ifrån, som vägrade gå med på att döda andra människor.

Diskussionsfrågor:

- Vad tror du var anledningen till att vetenskapsmännen ville bevisa att det fanns olika raser och att den "vita" rasen var bäst?
- Finns det människor som inte borde få leva, idag? Motivera.
- Hur gör man för att säga "nej" när man är ensam mot en stor grupp människor som alla verkar tycka likadant?
- Varför var det så få som sa ifrån eller vägrade vara med i folkmordet på judar, romer och andra folk som nazisterna ogillade?
- Alla människor som hjälpt till att utföra folkmord har en gång fötts och växt upp som oskyldiga barn. Hur kommer det sig att man blir en grym människa? Kan vem som helst utvecklas till ett "monster"?
- När man talar om folkmord idag talas det mest om förintelsen av judarna och senare folkmord på 1900-talet i Kambodja och Rwanda. Varför tror du att folkmorden som européer utförde i bland annat Amerika, Afrika och Tasmanien under kolonialismen inte nämns lika ofta?
- Om inte Hitler hade funnits, skulle allting ha varit annorlunda då?

Fortsatt temaarbete:

- Ta reda på vad vuxna i din omgivning säger om Hitler, nazismen och folkmord. Jämför med tv-programmet och berätta för klassen om likheter och/eller skillnader.
- Folkmordskonventionen som antogs av FN 1948 säger att ett folkmord är att ha: "avsikt att helt eller delvis förinta en nationell, etnisk, rasnärlig bestämd eller religiös grupp som sådan". Vad betyder det? Hur skulle man kunna beskriva vad folkmord betyder med en enklare mening?
- Ordet folkmord (genocide) började användas först efter andra världskriget och uppfanns av Raphael Lemkin. Vad kallar man det som hände innan ordet folkmord uppfanns för, tycker du?

Rasismens historia

Värdegrundsövning:

Gruppträck

Vad tror du att andra skulle kunna göra för att få "vara med i gänget" ? Fundera enskilt över följande alternativ och rangordna dem:

- byta musiksmak
- sluta vara med en annan kompis
- ge upp ett intresse
- ändra värderingar/attityder
- snatta/stjåla
- mobba någon annan
- vara fräck mot läraren
- ha sönder något
- ändra utseende
- (egna förslag)

Dela in klassen i mindre grupper och be eleverna att prata om vad de själva kan tänka sig att göra för att få vara med i gänget. Samtala sedan i hela klassen om gruppträck:

- Är det svårt att stå utanför? Varför?
- Vart går gränsen mellan gruppträck och mobbing?
- Vad kan vi göra för att minska gruppträcket och acceptera alla som de är?
- Måste man sudda ut sig själv för att bli accepterad av andra?

Syftet med övningen är att lära sig respektera andra människors olikheter. Det är en djup kränkning av en annan människa att dominera henne så, att hon inte kan eller vågar visa vem hon innerst inne är.

Länkar:

<http://www.levandehistoria.se/node/320>

<http://www.levandehistoria.se/files/Folkmordskonventionen%2060%20%C3%A5r.pdf>

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=64&module_instance=3&action=pod_show

<http://www.sfn.se/press/nyheter-fran-fn/2008/folkmordskonventionen-fyller-60-ar-i-dag/>

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=25&module_instance=3&action=pod_show

<http://www.preventgenocide.org/se/konvention.htm>

Boktips:

Anne Franks dagbok

Två resenärer – Två bilder av Australien, Claes Hallgren

Terra Nullus – En resa genom ingens land, Sven Lindqvist

Del 5: Att göra motstånd

AV-nr 101228tv 5

I efterkrigstidens USA och i Sydafrika fortsatte rasdiskrimineringen, trots att alla kände till vad den lett till i Nazityskland. Raslagar i den amerikanska södern och Apartheid i Sydafrika är en del av 1900-talets bidrag till rasismens historia. Och ett av de värsta exemplen på rasism är det sätt vita människor avrättade svarta, utan rättegångar, genom så kallade "lynchningar" i USA. Starka bilder i avsnittet visar exempel på just detta. Programmet fokuserar på vanliga människors motstånd mot rasism och diskriminering, och berättar om flera personer som kommit att symbolisera kampen mot rasism, förtryck och orättvisor, bland annat Nelson Mandela och Martin Luther King. Medborgarrättsrörelsen i USA och antiapartheidrörelsen i Sydafrika och runtom i världen gav resultat. Konkreta bevis på det är att Nelson Mandela blev president i Sydafrika och att USA idag har en president som för bara 50 år sedan inte ens hade haft möjlighet att rösta. Programmet visar att det är möjligt att förändra och påverka historiens gång. Alla bär vi inom oss en möjlighet att göra skillnad.

Diskussionsfrågor:

- För hundra år sen tycket man inte att det var fel att lyncha människor inför publik. Men det tycker vi nu. Vad har hänt med oss och vårt sätt att behandla och se på varandra sen dess?
- Varför tror du att de vita i Sydafrika ville bestämma var de svarta skulle bo, äta och arbeta?
- På vilket sätt tjänade de vita i USA: s sydstater på att de svarta inte fick gå i samma skolor eller få samma jobb som dem?
- Nelson Mandela, Martin Luther King och många andra riskerade att bli slagna, fängslade och till och med dödade för att de kämpade emot rasism. Ändå fortsatte de, varför?
- Varför är det speciellt att Barack Obama som har en svart pappa och en vit mamma har blivit USA: s president?
- Gloria Ray Karlmark som är med i programmet berättar att hon aldrig känt att hon ville hämnas på dem som försökte stoppa henne från att gå i en "vit" skola. Varför tror du att hon inte vill det? Hur skulle du ha känt?
- Har du någon gång känt dig sämre behandlad på grund av ditt ursprung, utseende, kön eller din ålder? Vad kan man göra åt detta?

Fortsatt temaarbete:

- Enligt skollagen ska varje skola ha en årlig plan mot diskriminering och kränkande behandling (mobbing) som brukar kallas likabehandlingsplan. I den ska det stå om det finns problem i skolan med till exempel rasism eller annan slags mobbing och vad man i så fall gör för att stoppa det. Eleverna på skolan ska också vara med i själva utformandet av likabehandlingsplanen. Ta reda på vad det står i er skolas likabehandlingsplan och hur eleverna fått vara med att forma den, och fortsätt gärna på detta arbete.
- Martin Luther Kings tal "I have a dream" är ett av världens mest kända tal. Ta reda på mer om vad det är han säger och vad det är han drömmer om.

Rasismens historia

- I programmet berättas det om segregation som betyder att man skiljer på människor med olika bakgrund, hudfärg, religion osv. så att de inte bor eller vistas i samma områden. Finns det exempel på segregation idag i Sverige? Vad skulle det kunna vara?

Värdegrundsövning:

Att bli illa behandlad

Märk upp klassrummets fyra hörn, och be eleverna att ställa sig i det som vore värst att bli utsatt för av de andra i klassen:

1. att de ljuger om/för mig
2. att de är taskiga mot mig
3. att de inte håller vad de lovar
4. att de talar bakom min rygg

Samtala sedan med eleverna i grupper om:

- Varför valde jag detta "hörn"?
- Varför behandlar vi varandra illa?
- Varför förekommer mobbing?
- Vad leder sådan behandling till om den upprepas?
- Vad kan vi göra för att visa större respekt för varandra och behandla varandra väl?

Hitta sedan på egna hörn med positiva sätt som eleverna vill bli behandlade på av varandra, och upprepa övningen.

Syftet är att hitta sätt att motverka trakasserier. Det är var och ens självklara rätt att bli behandlad med respekt, ingen ska behöva utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling.

Länkar:

<http://www.martinlutherking.se>

Del 6: Vilka svenskar var först?

AV-nr 101228tv 6

Även Sverige har en kolonial historia. Svenskarnas behandling av samerna är som en kort rekapitulation av hela programserien. Samerna sågs först med tveksamhet som människor för att senare bli intressanta som gratis arbetskraft. När områdena de bodde på visade sig vara värdefulla (skog och malm) tvingades de flytta. Språket förbjöds i skolorna, samerna skulle kristnas samtidigt som de skickades ner på kontinenten som exotiska utställningsobjekt. Rasbiologer hälsade på hos samerna, mätte deras skallar och fotograferade dem nakna.

I det sjätte och sista programmet om "rasismens historia" har vi landat i Sverige men förutom att den här berättelsen inte är lika våldsam så är även den en berättelse om övergrepp på människor som ansågs mindre värda.

Diskussionsfrågor:

- Vad visste du om samerna sen tidigare?
- Programmet berättar att man förbjöd deras språk i skolan. Varför tror du man gjorde det? Vilken betydelse har språket för en människa?
- Har Sverige någon anledning att be samerna om ursäkt?

Fortsatt temaarbete:

- Ta reda på vad det finns för värdefullt i samernas områden som Sverige har haft stor nytta och intresse av?
- ILO fördraget 169. Vad är det? Varför har inte Sverige skrivit under?

Värdegrundsövning:

Min identitet

Låt eleverna individuellt lista vilka olika identiteter och roller de har som människa. Försök att skriva så många identiteter som möjligt (t.ex. dotter, kompis, elev, skateboardare, Britney Spears-fan etc.). Rangordna sedan dessa efter hur viktiga de är och fundera över: Finns det något jag kan vara utan? Samtala sedan i hela klassen:

- Vad händer om någon av de viktigaste identiteterna skulle tas ifrån mig?
- Vad händer om jag inte får kalla mig "svensk" längre?
- Vad betyder det att ha en identitet?
- Vad betyder det att ha ett hemland?
- När känner man sig hemma, och vad betyder det att ha ett hem?
- När kan man längta hem?

Övningen syftar till att öka respekten för varje människas rätt till sin nationalitet, alla har rätt att känna tillhörighet med ett land och en kultur. Detta ska ingen kunna ta ifrån en.

Några tips till dig som pedagog!

Det är som sagt du själv som känner din klass eller grupp bäst och bäst vet hur du ska använda och visa programserien för dem. Här följer några förslag på hur du kan förbereda dig och vad du kan tänka på innan visningen:

- Hur stämmer historiesynen med din egen?
- Vad var ny information för dig?
- Finns det något avsnitt som du tycker är otäckt och extrakänsligt som du behöver förklara eller förbereda för eleverna?
- Har ni problem på er skola med någon form av diskriminering eller rasism som gör att något eller några av programmen är särskilt angelägna?
- Hur ska programmen visas? I helklass eller gruppvis?
Ska de visas rakt av eller ska du pausa och ta diskussion och frågor eftersom?

Tänka på att alla svar från eleverna är intressanta och värdefulla. Om en eller flera av eleverna har en annorlunda eller bristfällig historisk kunskap så är det en intressant utgångspunkt för vidare diskussion. Var får vi information ifrån? Varför har inte eleverna fått höra om detta?

Text: Gabriel Gonzalez

Handledning Radio

I radioprogrammen har vi ett barnperspektiv, trots att det är vuxna vi hör. Vi har träffat vuxna som var barn när Hitler jagade judar i Europa, som var barn när apartheidlagarna rådde i Sydafrika, som var barn när bomberna föll över Vietnam.

Det är barn som berättar med sina vuxna röster. Piotrs första minnen är från Warszawas getto under andra världskriget. Han var fyra år när han fick hjälp att fly genom kloaksystemet. Han berättar sina minnen som de är; fragment av röster, ljus, stämningar. Margret som växte upp i Sydafrika under apartheid berättar om passlagarna ur ett barns perspektiv. Polisen kunde när som helst göra råder. En natt kommer de dit där Margret och hennes mamma är. Hundar, fötter, skrik är vad det lilla barnet uppfattar. Och så rädslan. "Jag kände lukten av skräck och av blod", berättar hon.

Hiep Dau, som föddes samma år som Vietnamkriget började, berättar om gropen han och hans syskon gömde sig i när flyglarmet kom. Taket var bara gjort av brädor och om en bomb föll för nära skulle de dö. Hiep Dau visste detta. Om ett krig som bara fortsatte, trots att hans egen pappa varit med och slängt ut kolonialmakten Frankrike 1954.

Rasismens historia i ett barnperspektiv väcker inte bara frågor om vad rasism är, utan också om vad historia är. Ett svar är att historia är allt som hänt före oss, allting som lett fram till det nu som är nu. Sedd med ett barns ögon är historia berättelsen om mödrar, fäder och barn, och deras barn och barnbarn som är vi. Rasismens historia är också berättelsen om alla dem som inte fick leva och hur vi bär med oss också dem.

Del 1: Det handlar om människovärdet

AV-nr 101285ra 1

När Barack Obama valdes till USA:s president var det en historisk dag. Ett av världens mäktigaste länder hade fått sin första ledare som inte är vit. Vad är rasism? Och vad har den med kolonialism, slaveri och fattigdom att göra? Johanna Göthe och Tove Jonstoj tröffar författaren Sven Lindqvist, historikern Lennart Lundmark, kolonialismexperten Anders Claréus och Margret Gärding, som växte upp i Sydafrika under apartheid.

Diskussionsfrågor:

- Varför finns det svarta i USA?
- Varför har det dröjt så länge innan USA fick en president som inte var vit?
- Vad vet du om samerna i Sverige?
- Vad vet du om apartheid?

Tips:

Lyssna på Martin Luther Kings tal på youtube – vad säger han? Hur var det för de svarta i USA vid denna tid?

Del 2: Columbus och indianerna

AV-nr 101285ra 2

Tidigt på morgonen den 12 oktober 1492 går Columbus och några av hans närmaste män iland på en liten ö nära Bahamas. Columbus reser den spanska flaggan på stranden. Det står en grupp nakna människor och tittar på. Ingen frågar dem vad platsen heter. Ingen frågar vilka de är. Några decennier senare är detta folk utrotat. Vad gjorde de som upptäckte Amerika? Hur kunde de vara så grymma? Utdrag ur Columbus dagbok, ur Bernardo de las Casas bok om folkmordet på indianerna och intervju med Karin Wästfelt på Etnografiska museet. Programledare: Tove Jonstoj.

Diskussionsfrågor:

- Vad menas med uttrycket "det är segrarna som skriver historien"?
- Hur kunde Columbus blir en hjälte i Europa?
- Vad tänker du när du hör ordet indian?
- Varifrån kommer dina bilder av och kunskaper om indianer?

Tips:

Titta i skolböcker vad det står om Columbus och jämför med vad programmet berättar.

Del 3: Vem äger jorden?

AV-nr 101285ra 3

Brasiliens jord är svart, rik och bördig, ändå svälter miljontals människor i Brasilien.

Vi hör Magna da Silva Pereiras berättelse, hon är 12 år och är en av dem som kämpar för en egen bit jord att odla sin mat på. Hur lever slavättlingar och ursprungsbefolkning i ett av världens mest orättvisa land?

Intervju med författaren Lennart Kjörling och ex-ambassadören Margareta Winberg. Ett program av Johanna Göthe.

Diskussionsfrågor:

- Vad finns det för samband mellan kolonialismen och dagens maktfördelning i Brasilien?
- Vad kan du hitta för andra spår av kolonialismen i världen?
- Vilka är det som är fattigast i Brasilien?

Fortsatt temaarbete:

Samtidigt som slaveriet förbjöds i Brasilien så stiftades en lag som sa att jord fick man inte bara ta, den var man tvungen att köpa. Slavarna blev alltså fria men de fick ingen egen jord utan jordägandet fortsatte att se lika orättvist ut. Än idag kämpar människor i Brasilien för en egen bit jord att bruka.

Tips:

Se filmen "Lula– vi vill ha jord!" Om kampen för jord i Brasilien. Både barn och vuxna intervjuas.

Del 4: Skulle de vara fransmän säger ni?

AV-nr 101285ra 4

1961 arbetade det en rasist i Paris och han var polischef. Frankrike hade kolonier i världen, men höll på att förlora dem. Kriget mot algerier som ville bli fria pågick inte bara i Algeriet utan också på Paris gator. Shima Niavarani läser ur boken Nadias vrede. Khaled Habib berättar om sin musik och sin uppväxt i Algeriet. Ett program av Johanna Göthe.

Diskussionsfrågor:

- Var finns rasismen i Europa idag?
- Finns det någon folkgrupp som det är mer OK att förtrycka?
- Vad tycker Frankrike själva om sin tid som kolonialmakt? Har de bett om ursäkt? Tycker de att det var dumt gjort?

Del 5: Kongo

AV-nr 101285ra 5

De vita män som utforskade i Afrika på 1800-talet var inga mysiga upptäcktsresande som smög runt med tropikhjälmar och kikare. De flesta var ett slags affärsmän som sökte guld, gummi, elfenben och annat de kunde bli rika på. Fast de var konstiga affärsmän, för de betalade inte. De hotade, slog, dödade och tog slavar. Ett av de länder som drabbades värst var Kongo där över 10 miljoner människor dödades i ett folk mord som sätter spår än idag. Intervju med Jeanne Masimango och Sven Lindqvist. Ett program av Tove Jonstojj.

Diskussionsfrågor:

- Hur många generationer är det innan man kommer till den tid då Belgiens kung "ägde" Kongo?
- Vad vet du om Kongo idag?
- Visste du om att mobiltelefoner innehåller coltan?
- Vad kan man göra för att påverka orättvisorna i världen?

Tips:

Läs i dagstidningar om Kongo idag.

Läs Sven Lindqvists böcker *Utrota varenda jävel* och *Antirasister*

Del 6: Jag tyckte att det var lite orättvist

AV-nr 101285ra 6

"Sex år gick jag i skolan och vi fick inte några lakan eller madrasser eller någonting." Susanna Huvva som var 6 år när hon började i en särskild skola bara för samer. Det var en sämre skola än den som svenska barn gick i men hon var tvungen att gå i den. Det var där hon inte fick några lakan att sova på. John E Utsi har träffat Susanna Huvva. Hör om rasismen mot samer på trettioalet och om svenska statens övergrepp genom decennier. Lennart Lundmark intervjuas av Johanna Göthe som också har gjort programmet.

Diskussionsfrågor:

FN:s kommitté mot rasdiskriminering är skarpa i sin kritik av Sveriges behandling av samerna. I många länder får ursprungsbefolkningen starkare rättigheter på sina gamla områden, men i Sverige händer ingenting. Här gäller fortfarande lagar som kom på 1880-talet när rasismen mot samer var som värst.

- Varför är Sverige så lamt?
- Varför gör inte Sverige lika mycket för sin ursprungsbefolkning som t ex Kanada?

Dessutom kan man diskutera problem med demokrati:

- Hur gör man i områden där kolonistatorerna blivit fler än ursprungsbefolkningen?
- Till exempel i USA eller Sverige?
- Hur uppnår man rättvisa då?

Tips:

Filmen "Kautokeinoupproret".

Del 7: De ville ha bort oss

AV-nr 101285ra 7

Den 1 juli 1948 gick en grupp Jönköpingsbor till attack mot människor ur resandefolket. De trängde sig in i deras hem, de hotade och misshandlade dem. Under ett bord hemma i stadsdelen Öster låg Birgitta och Barbro. De var 9 och 13 år gamla då. De glömmer aldrig den dagen.

Diskussionsfrågor:

- Vad är en fördom?
- Finns det ett samband mellan fattigdom och förföljelse?
- Vilket ansvar har ett samhälle för människorna som bor i det?

Tips:

Katarina Taikons böcker om Katitzi.

Hans Caldaras bok: I betraktarens ögon

Eleonor Frankemos blogg: www.eleonorfrankemo.blogg.se – där kan du både läsa och skriva egna kommentarer

Del 8: Sju miljoner ton bomber

AV-nr 101285ra 8

"Vi ropar alltid varandras namn före och efter flygplanen kommer. Efteråt ropar vi lever ni? Är någon träffad? Är någon skadad?" Hiep Dau föddes samma år som Vietnamkriget startade och han var 21 år när det blev fred. För Johanna Göthe berättar han om kriget som bara fortsatte, trots att hans egen pappa var med och slängde ut kolonialmakten Frankrike redan 1954.

Diskussionsfrågor:

Hiep Dau är helt fascinerad över att Sverige inte haft krig på 200 år. Han säger att svenskar måste vara ett så lyckligt folk.

- Fungerar det så? Kan man förstå vad ett krig är om man aldrig upplevt det?
- Kan USA upprepa ett sådant krig som Vietnamkriget?
- Vilken inblandning i ett lands politik är OK och vilken är det inte?
- Vad gör det med en människa att dels växa upp under ett krig och dels att ha en historia av slaveri och enorm fattigdom? Hieps pappa och farfar och farfarsfar svält under tiden Frankrike var kolonialmakt.

Tips:

Se filmen Indochine – vilken bild ger den av fransmännen?

Del 9: Piotrs flykt

AV-nr 101285ra 9

"Jag såg gatan och jag såg honom. När jag sprang mot hålet såg jag hans rygg och geväret. Men han kunde inte se oss." Piotr Zettinger var fyra år när han flydde genom kloaksystemet ut ur Warszawas judiska getto. På andra sidan fanns Irena Sendler som räddade över tvåtusen judiska barn undan döden under andra världskriget. Piotr Zettinger berättar för Tove Jonstoj.

Diskussionsfrågor:

- Vad vet du om Hitler?
- Skulle detta kunna hända idag tror du?
- Vad kan man göra för att förhindra förföljelse och rasism?

Tips:

Läs Michail Glowinskis bok En svart tid.
Se Eric Rohmers film Vi ses igen, barn.

Del 10: Drömmen om en värld där alla har samma värde

AV-nr 101285ra 10

"Det fanns ingen lag som sa att man skulle behandla oss illa. Men det fanns en lag som sa att vi var mindre värda." Margret Gärding var barn i Sydafrika när apartheid var som värst. Hon berättar om sin barndom och om motståndet mot rasismen. Cecilia Gärding läser ur Miriam Makebas bok My story. Av Tove Jonstoj.

Tips:

Sök på Miriam Makeba på youtube och se henne berätta om sin kamp mot apartheid och rasism.

Text: Tove Jonstoj